FUNDAMENTAREA ATEISMULUI ȘTIINȚIFIC ÎN LUCRĂRILE LUI V. I. LENIN

DE

I. DAVIDSOHN

Universitatea „Al. I. Cuza", Iași

Lupta partidelor comuniste și muncitorești împotriva obscurantismului religios, pentru concepția științifică, materialistă despre lume, constituie unul din aspectele cele mai pregnante ale ciocnirii contemporane dintre proletariat și burghezie, pe planul ideologic. În condițiile epocii imperialismului și revoluțiilor proletare, religia a devenit o armă deosebit de primejdioasă a reacțiunii burgheze, folosită ca mijloc de diversiune, pentru a salva de la naufragiu orînduirea capitalistă osîndită de istorie. De-a lungul veacurilor religia a servit totdeauna interesele claselor reacționare și a constituit o frînă în calea progresului social. Influența ei este astăzi cu atît mai primejdioasă, cu cît ea folosește formele rafinate ale înșelării, învesmîntîndu-se în haina concepțiilor filozofice ale idealismului contemporan sau invocînd argumente din arsenalul teoriilor științifice, mistificate de idealism. Pentru partidele comuniste și muncitorești, îndepărtarea influențelor ideologiei religioase reprezintă o preocupare însemnată, o problemă complexă, a cărei soluționare presupune o adîncă înțelegere marxist-leninistă a realității istorice concrete, o orientare teoretică și practică precisă, în condițiile aspre și mereu schimbătoare ale luptei pentru cucerirea puterii și pentru construirea societății noi. Atitudinea antireligioasă, poziția ateistă este indisolubil legată de dezvoltarea concepției materialiste despre lume. Gînditorii materialiști din trecut au meritul de a fi înțeles că zeii sînt o creație a închipuirii omenești, că forțele supranaturale din miturile religioase sînt de esență pămîntească, avîndu-și obîrșia în animarea și divinizarea naturii și forțelor ei ridicate la rangul de zeități atotputernice de închipuirea omului primitiv, copleșit de slăbiciune și ignoranță. Democrit și Epicur sînt figuri strălucite ale ateismului antic. Marele poet și filozof materialist latin Lucretius Carus a înălțat, în celebra lui poemă despre natură, un adevărat imn de slavă materialistului și ateului Epicur, al cărui merit deosebit îl vedea în faptul de a se fi ridicat împotriva superstițiilor, de a fi eliberat omenirea de povara prejudecăților religioase, de a fi risipit ceața neștiinței, izgonind amenințările întunecate ale duhurilor. Puternica înrîurire a gîndirii lucrețiene și-a găsit, mai tîrziu, expresia în minunatele cuvinte ale celui mai mare poet latin, Virgilius :

„Felix qui potuit rerum cognoscere causas atque metus omnes et inexorabile fatum subjecit pedibus strepitumque Acherontis avari".

Atitudinea ateistă și-a găsit de asemenea reprezentanți de seamă în gînditorii materialiști din perioada de ascensiune a burgheziei și a luptelor antifeudale, începînd cu veacul al XVI-lea și pînă la mijlocul veacului al XIX-lea : Giordano Bruno, Spinoza, Diderot, d'Holbach, La Mettrie, Helvétius, Radișcev, Herzen, Belinski, Cernîșevski, Dobroliubov, Feuerbach. Cel dintîi a plătit cu viața convingerile lui ateiste și a murit pe rugul aprins de inchiziția catolică, martir al științei și gîndirii libere. Spinoza a fost izgonit din comunitatea religioasă a evreilor ca tăgăduitor al lui dumnezeu. Materialiștii francezi din secolulul al XVIII-lea și-au legat numele de lupta împotriva clericalismului feudal, dezvăluind cu curaj minciunile și aberațiile răspîndite de preoți și denunțînd opresiunea și intoleranța bisericii catolice. Ei au afirmat că religia a apărut ca rod al ignoranței și înșelăciunii practicate de impostori vicleni, pentru a-și crea situații privilegiate și a-și satisface interesele egoiste. În condițiile veacului al XVIII-lea, concepția lor antireligioasă a avut o evidentă semnificație progresistă, în lupta împotriva stăpînirii feudale și bisericii care o susținea. Totuși construcțiile lor sînt departe de a constitui un răspuns științific la problemele referitoare la religie, la adevărata ei esență, la originea ei, la rădăcinile ei sociale și gnoseologice. În lucrarile lui Feuerbach găsim o încercare meritorie de a da fenomenului religios o interpretare materialistă. Marx și Engels au subliniat meritele construcției lui Feuerbach, arătînd în același timp și însemnatele ei lacune, tratarea abstractă a problemei, exterioară realităților sociale ale luptei de clasă, neînțelegerea legăturii dintre religie și scindarea societății în clase antagoniste. Marx și Engels, elaborînd concepția științifică a materialismului istoric, au dat un răspuns clar și definitiv la problema substratului real al vieții spirituale a societății, arătînd că în condițiile vieții materiale, în existența socială a oamenilor trebuie să căutăm izvorul, cauza determinantă a conștiinței lor, a diferitelor ei forme de manifestare. Ei au putut elabora astfel concepția lor științifică și consecvent materialistă privitoare la originea, natura și particularitățile religiei, ca formă specifică a conștiinței sociale, ca reflectare fantastică, în capetele oamenilor, a forțelor externe care îi domină, a forțelor pămîntești care capătă astfel forma unor puteri nevăzute, supranaturale. Scoțînd la iveală rădăcinile de clasă ale religiei, relația necesară dintre antagonismul social și dedublarea religioasă a realității într-o lume cerească, imaginară și una vizibilă, pămîntească, Marx a situat critica religiei pe terenul ferm al întregii lui concepții științifice despre viața socială. Subliniind caracterul istoric al concepției religioase, care a apărut pe o anumită treaptă a dezvoltării sociale, legătura ei neîndoielnică cu exploatarea, esența ei reacționară, Marx și Engels au pus bazele ateismului științific proletar, ostil, prin natura lui, oricărei încercări de a folosi elemente supranaturale, oricărei construcții idealiste și fideiste. Marx a caracterizat cu o excepțională profunzime conținutul real și semnificația socială a mistificării religioase, într-o formulă celebră : „Mizeria religioasă — spune el — este expresia mizeriei reale. Religia este suspinul creaturii chinuite, sensibilitatea unei lumi lipsite de inimă, după cum este și spiritul unor orînduiri lipsite de spirit. Ea este opiu pentru popor". Pornind de la tezele fundamentale formulate de Marx și Engels, Lenin le-a apărat și dezvoltat. În condi-

țiile noi ale capitalismului contemporan, ale imperialismului, elaborînd o teorie științifică armonioasă, care constituie o armă ascuțită a proletariatului, a partidelor comuniste și muncitorești, în lupta împotriva reacțiunii ideologice. Ideile leniniste privitoare la religie, la esența ei reacționară, la cauzele care mențin influența ei în societatea capitalistă de astăzi, la căile și mijloacele de luptă împotriva acestei influențe, la poziția partidului clasei muncitoare față de religie și biserică, sînt expuse într-o serie de lucrări și articole de deosebită însemnătate: *Socialismul și religia*, *Cu privire la atitudinea partidului muncitoresc față de religie*, *Atitudinea diferitelor clase și partide față de religie și de biserică*, *Scrisorile către Gorki din noiembrie și decembrie 1913*, *Despre însemnătatea materialismului militant*. Observații și aprecieri profunde privitoare la religie se găsesc și în alte lucrări ale lui Lenin și, în primul loc, în lucrarea lui filozofică de excepțională însemnătate *Materialism și empiriocriticism*, în care principiile ateismului proletar își găsesc o solidă fundamentare, prin critica ascuțită a idealismului și fideismului, prin demonstrarea elocventă a relației nemijlocite dintre curentele idealismului contemporan și obscurantismul religios. În epoca imperialismului, reacțiunea filozofică a deschis larg calea incursiunilor teologice în domeniul filozofiei. Filozofii idealiști ai burgheziei imperialiste au devenit, cu drept cuvînt, după expresia filozofului proletar Joseph Dietzgen, „lachei diplomați ai clericalismului". Unele dintre sistemele filozofice idealiste cu largă răspîndire și influență în țările capitaliste nu sînt altceva decît construcții teologico-filozofice, a căror esență constă în afirmarea și apărarea ideii de dumnezeu și a dogmelor religioase. Este suficient să amintim personalismul și neotomismul, ca să arătăm cît de departe a ajuns simbioza filozofico-religioasă în construcțiile ideologice ale burgheziei contemporane. Neotomismul reprezintă, în esență, o adaptare la condițiile și nevoile dominației imperialiste a principiilor și tezelor scolasticii medievale, care și-au găsit expresia tipică în filozofia lui Toma d'Aquino, doctrinarul prin excelență al catolicismului feudal. În primii ani ai veacului nostru, cînd reacțiunea ideologică imperialistă începuse a se manifesta cu intensitate, cînd revizionismul inaugurase activitatea lui de subminare a tezelor clasice ale marxismului, Lenin, ridicîndu-se cu tărie în apărarea pozițiilor marxiste, a respins asaltul idealist și construcțiile idealiste ale revizioniștilor, a demonstrat cu o logică invincibilă adevărul și trăinicia tezelor materialismului dialectic, temelia de nezdruncinat a ateismului științific. Pentru a da o ripostă definitivă fideismului contemporan, el a supus unei analize profunde ideologia religioasă și aderențele ei cu întregul sistem al exploatării capitaliste. Credința religioasă își are originea în suferința imensă a maselor populare strivite de exploatarea economică și de tirania politică a claselor stăpînitoare, în nevoia celor apăsați de a-și afla consolarea într-o lume mai dreaptă, în lumea imaginară de dincolo de mormînt, în iluzoria împărăție cerească. „Religia — — spune Lenin — este una din formele asupririi spirituale care apasă pretutindeni asupra maselor populare strivite de munca prestată veșnic pentru alții, de nevoi și de singurătate. Religia a fost în toate vremurile un aliat prețios al exploatatorilor, fiindcă ea recomandă săracilor apăsați de povara muncii să aștepte cu smerenie și răbdare răsplata în lumea viitoare, în timp ce deschide exploatatorilor trîntori, pe lîngă raiul pămîntesc, și pe cel ceresc, sfătuindu-i să obțină, prin acte de filantropie, cu un preț conve-

nabil, bilete pentru împărăția lui dumnezeu". Reluînd formula lui Marx, Lenin subliniază, la rîndul său, că religia este opiu pentru popor, că ea este un fel de basamac spiritual în care sclavii capitalismului își îneacă chipul lor de om, pretențiile lor la o viață cît de cît demnă de om. Respingînd ateismul îngust, superficial, de esență mic-burgheză, pentru care întreaga explicație a persistenței prejudecăților religioase în societatea capitalistă contemporană și influenței lor asupra unor mase largi de oameni, asupra păturilor înapoiate ale proletariatului și mulțimilor țărănești, se reduce la argumentul lipsei de cultură, ignoranței acestora, Lenin, de pe pozițiile luptei de clasă și ateismului proletar, desprinde cauzele profunde, adevărate ale acestei realități, scoate cu vigoare în lumină elementele generatoare și susținătoare ale credințelor mistice și superstițiilor: oprimarea și exploatarea maselor muncitoare, aparenta lor neputință în fața acțiunii spontane a legilor economiei capitaliste, care pricinuiește maselor muncitoare suferințe cumplite, care amenință, la fiecare pas, pe omul muncitor cu șomajul, mizeria și moartea prin înfometare. Această degradare spirituală a maselor, generată și întreținută de orînduirea capitalistă și legile ei, este larg folosită de exploatatori, pentru a-și consolida dominația economică și politică, cu ajutorul subjugării spirituale. Religia și biserica îndeplinesc, în societatea capitalistă, această comandă reacționară a clasei stăpînitoare. Adîncimea analizei leniniste este strălucit confirmată de poziția slujitorilor religiei și bisericii față de problemele mari, politico-sociale, ale contemporaneității. Alianța bisericii din țările capitaliste cu clicile monopoliste, transformarea fățișă a religiei și bisericii într-un instrument al reacțiunii sociale, al politicii imperialiste de agresiune, de cotropire și de subjugare națională, sînt realități incontestabile. Este edificator exemplul bisericii ortodoxe din Rusia țaristă, unealtă a autocratismului, folosită ca o parte a aparatului de stat, spre a asigura, prin răspîndirea obscurantismului, prin întreținerea vrajbei religioase și naționale, dominația țarului și huzurul nerușinat al moșierilor și capitaliștilor. În lumea contemporană, biserica catolică și Vaticanul reprezintă una din cele mai primejdioase forțe ale reacțiunii imperialiste. Tradițiile spiritului retrograd al bisericii romano-catolice sînt vechi de multe veacuri și se pierd în bezna nopții medievale. Secole de-a rîndul instrument al puterii feudale, pentru menținerea căreia a folosit toate metodele înrobirii spirituale și constrîngerii materiale, propagînd fanatismul și brăzdînd cerul nopții medievale cu flăcările rugurilor, biserica catolică a devenit, în epoca noastră, o unealtă docilă a cercurilor imperialiste. Vaticanul a manifestat cea mai largă bunăvoință față de regimurile fasciste și s-a aliat fățiș cu fascismul italian. El a aplaudat agresiunea hitleristă împotriva Uniunii Sovietice și se manifestă ca un dușman înverșunat al socialismului, fiind unul din susținătorii de frunte ai politicii de dușmănie față de Uniunea Sovietică și celelalte țări ale lagărului socialist. În țările capitaliste din Occident, catolicismul acționează ca o forță politică, prin partidele catolice sau democrat-creștine. Aceste partide politice, formînd guverne reacționare în țări ca Italia, Franța, Republica Federală Germană, s-au dovedit a fi exponente ale forțelor retrograde, ale forțelor ostile progresului social, susținătoare ale spiritului șovin, agresiv, ale militarismului și politicii de violență. Imperialismul american folosește, pe scară largă, sprijinul pe care biserica catolică îl acordă politicii războiului rece și ațîțărilor antisovietice, antisocialiste.

Adversitatea religiei şi bisericii faţă de comunism trebuie raportată şi la esenţa însăşi a ideologiei religioase şi înţeleasă ca o manifestare a opoziţiei nete, ireductibile dintre concepţia comunistă şi cea religioasă asupra lumii. Prin natura sa, concepţia comunistă este o concepţie ştiinţifică, o reflectare justă a realităţii naturale şi sociale şi legilor obiective care guvernează natura şi istoria. Ea a luat naştere şi se dezvoltă în indisolubilă legătură cu progresul ştiinţific, cu adîncirea cunoaşterii umane, cu realizările ştiinţelor naturii şi ştiinţelor sociale. Subliniind caracterul ştiinţific al concepţiei comuniste, Lenin arată că „învăţătura lui Marx este atotputernică, fiindcă este adevărată. Ea este completă şi armonioasă, dînd oamenilor o concepţie întreagă despre lume, care nu se împacă cu nici o superstiţie, cu nici o idee reacţionară, cu nici o apărare a subjugării burgheze". Ideologia religioasă este, dimpotrivă, duşmană, prin esenţă, spiritului ştiinţific, religia reprezentînd o reflectare falsă, mistificată, fantastică a realităţii, o răsturnare a raporturilor reale existente în lume. Rădăcinile gnoseologice ale religiei, ca şi ale idealismului, rezidă în ruperea gîndirii, noţiunilor de realitate, de lucrurile reale, în exagerarea considerabilă a unui moment al cunoaşterii şi transformarea lui într-o esenţă de sine stătătoare şi generatoare a lucrurilor şi fenomenelor, într-un demiurg al realului. „Cunoaşterea omului — spune Lenin — nu este o linie dreaptă, ci o linie curbă, care se apropie infinit de o serie de cercuri, de o spirală. Orice fragment, frîntură, bucăţică din această linie curbă poate fi transformată (unilateral transformată) într-o linie dreaptă, independentă, întreagă ce duce (din moment ce nu vezi pădurea din cauza copacilor) în mlaştină, la clericalism, unde este consolidată de interesele de clasă ale claselor dominante".

Ştiinţa, adîncind mereu cunoaşterea, infirmă, la fiecare pas, construcţiile fantastice ale religiei şi scoate la iveală completa lor lipsă de consistenţă. În trecut, biserica îşi manifesta deschis şi brutal ostilitatea faţă de cunoaşterea ştiinţifică. Este bine cunoscută prigoana la care biserica catolică a supus pe gînditorii progresişti, pe oamenii de ştiinţă care luptau pentru promovarea cunoaşterii reale a lumii, pentru eliberarea raţiunii cercetătoare din strînsoarea înăbuşitoare a dogmelor religioase. Curajul de a înfrunta tirania inchiziţiei era plătit cu viaţa sau cu pierderea libertăţii. Giordano Bruno, Galilei, Copernic au cunoscut fanatismul, intoleranţa şi cruzimea apărătorilor religiei. Descartes şi-a căutat în Olanda un loc de relativă siguranţă, pentru a putea scăpa vigilenţei necruţătoare a inchiziţiei şi a-şi desfăşura, cu oarecare libertate, activitatea filozofică şi ştiinţifică. În veacul al XVIII-lea, editarea, în Franţa, a Marii Enciclopedii ştiinţifice a fost o adevărată dramă, o luptă ascuţită între spiritul materialist şi iluminist al forţelor sociale progresiste şi obscurantismul religios al bisericii, slujitoare a statului feudal. Secole de-a rîndul biserica a refuzat cu încăpăţînare să recunoască adevăruri fundamentale şi evidente ale ştiinţei şi a continuat să răspîndească, fie direct, fie prin învăţămîntul pe care îl controla, aberaţiile religioase. În epoca noastră ştiinţele naturii au înregistrat şi înregistrează mereu succese de însemnătate excepţională. În noile condiţii, biserica a fost nevoită să schimbe metodele de luptă şi să înceteze a respinge făţiş adevărurile ştiinţifice. Ea militează astăzi pentru concilierea religiei şi ştiinţei, cu scopul de a subordona ştiinţa construcţiilor şi concluziilor religioase. În realitate, precum a arătat Lenin, apărătorii reli-

giei și ai idealismului, dînd cu fățărnicie aprobare științelor moderne, se dovedesc a fi adepți ai unor puncte de vedere respinse de știință și prieteni nu ai gînditorilor și savanților progresiști, ci ai celor ce reprezintă stagnarea și spiritul retrograd, în domeniul cercetării științifice. În acest sens, catolicismul contemporan se străduiește să se prezinte sub o formă restructurată și să dea impresia unei adaptări la condițiile schimbate. Propovăduind ideea armoniei posibile a credinței și științei, apologeții catolicismului, teologi, filozofi idealiști și oameni de știință înfeudați idealismului și fideismului, întemeiază această afirmație pe distincția pe care o fac între adevărurile raționale și așa-zisele „adevăruri supraraționale", la înțelegerea cărora gîndirea umană nu s-ar putea ridica prin propriile ei forțe, ele rămînînd accesibile numai credinței. Între aceste două forme de adevăruri n-ar exista nici un fel de opoziție, întrucît unele și altele și-ar afla obîrșia în înțelepciunea fără margini a divinității, întregindu-se armonios. Rămîne doar ca rațiunea să-și recunoască încapacitatea de a dovedi adevărurile supraraționale, prin esența lor indemonstrabile, și să stăruiască în a le susține cu tărie și a le apăra. Rațiunii și științei i se rezervă astfel sarcina de „onoare" de a promova dogmele religiei. Științei moderne i se oferă cu generozitate funcția de slujnică a teologiei, formulă nouă, chemată să înlocuiască vechea formulă medievală, care atribuia acest rol filozofiei. Dacă, prin urmare, știința ar renunța la ateism și ar îmbrățișa „adevărurile credinței", ea ar putea să continue cercetările ei în domeniul îngust, minor, al adevărurilor raționale, avînd însă tot timpul grija de a nu tulbura armonia înțeleaptă cu religia și de a preamări pe dumnezeu. În condițiile actuale, religia încearcă să-și păstreze autoritatea, supremația, prezentîndu-se sub forma epurată și înșelătoare a concepțiilor filozofice și speculațiilor științifice. Lenin a subliniat cu toată vigoarea degenerarea filozofiei idealiste contemporane care, îndeplinind comanda socială a imperialismului, s-a transformat fățiș într-un jalnic instrument al clericalismului. Filozofii idealiști contemporani se îndeletnicesc cu răstălmăcirea datelor științei moderne, pentru a le pune de acord cu cerințele spiritului religios. Întrucît mecanica cuantică a scos la iveală insuficiențele vechii concepții mecaniciste privitoare la cauzalitate, neotomiștii se grăbesc să proclame unilateralitatea principiului științific al cauzalității și necesitatea de a-i găsi întregirea în indeterminismul religios. Tăgăduind caracterul universal al principiului cauzalității, neotomiștii afirmă existența unor esențe suprasensibile, care s-ar situa în afara acțiunii lui. Filozofia idealistă contemporană folosește, în manieră arbitrară, datele științei moderne, încercînd să afirme astfel caracterul finit, în timp și spațiu, al lumii, începutul ei în actul de creație al divinității. Sînt puse la contribuție și supuse unor interpretări arbitrare datele fizicii moderne referitoare la relația dintre masă și energie, pentru a se afirma dispariția materiei, transformarea ei în energie pură, și sînt reluate, în forme noi, vechile argumente, infirmate de știință, ale teoriei așa-zisei morți termice a universului. Construcțiile idealiste ale biologiei burgheze contemporane, concepțiile vitaliste oferă de asemenea un însemnat aliment speculațiilor filozofice de esență teologică, pentru a susține ideea sufletului nemuritor și existența lui dumnezeu. Dînd dovadă de o abilitate egală cu spiritul ei obscurantist și vorbind prin glasul apărătorilor neotomiști ai religiei, biserica catolică se prezintă fățarnic ca o apărătoare a rațiunii umane împotriva curentelor iraționaliste.

De fapt, acest pretins raționalism nu este altceva decît încercarea de a prezenta concepția religioasă într-un vestmînt rațional, de a conferi astfel o aparență de raționalitate obscurantismului religios și de a-l face acceptabil spiritului modern, puțin înclinat să se împace cu detronarea rațiunii. Lupta teologiei catolice contemporane și filozofiei neotomiste, subordonate teologiei, împotriva iraționalismului, pentru apărarea rațiunii, este lipsită de orice bază principială, întrucît religia, care se întemeiază pe revelație și credință oarbă în esențe suprasensibile, este tot atît de străină și de dușmană rațiunii ca și construcțiile iraționaliste, care situează pe primul plan al vieții sufletești intuiția, instinctul și în genere forțele iraționale. Ceea ce urmărește catolicismul și filozofia lui este nu apărarea rațiunii, ci o anumită conciliere a raționalului cu iraționalul, a științei cu religia, care ar asigura supremația religiei și îngenuncherea rațiunii silite să accepte „adevărurile supraraționale". Făcînd elogiul acestei concilieri, care constituie pentru el substanța însăși a neotomismului, filozoful neotomist francez Jacques Maritain declară că „neotomismul împacă grația și natura, credința și rațiunea, teologia și filozofia, virtuțile supranaturale și cele naturale, ordinea spirituală și cea profană, ordinea speculativă și cea practică, contemplarea mistică și cunoașterea umană, credința în ceea ce e veșnic dat și rațiunea vremii" (*De Bergson à Thomas d'Aquin*, 1944). Este ușor de înțeles ce urmărește biserica și filozofia ei. Ea încearcă să construiască din argumentele rațiunii un pod către lumea mistică a iraționalului, să întemeieze misticismul pe fundamentul gîndirii raționale, să realizeze o fuziune între ordinea rațională și o pretinsă realitate, care depășește raționalul. O distanță uriașă desparte acest pseudoraționalism, subordonat misticismului, de raționalismul cartezian, pentru care posibilitatea rațiunii de a formula judecăți corecte despre lucruri este condiționată de lipsa oricăror elemente preconcepute, oricăror elemente de esență nerațională. Între religie și știință este o opoziție ireductibilă, o adversitate de esență, care exclude orice posibilitate de conciliere. Știința se întemeiază pe fapte, pe experimente științifice, pe concluzii strict verificate, confirmate de viață. Religiile, oricare ar fi ele, reprezintă construcții întemeiate pe invenții fantastice. Realizările științifice contemporane în domeniul științelor naturii dezmint, în manieră convingătoare, dogmele religioase. Știința nu poate accepta reprezentările religioase, false despre viața naturii și a omului; de aceea ea este incompatibilă cu religia. Această incompatibilitate explică și opoziția ireductibilă dintre învățătura marxist-leninistă și religie, marxism-leninismul fiind indisolubil legat de știință, fiind singura concepție științifică despre lume. Speculațiile de esență teologică ale filozofiei idealiste contemporane sînt îndreptate împotriva filozofiei științifice, marxiste. „Refutarea" marxismului a devenit, în epoca actuală, o îndeletnicire curentă a teologiei pure și a teologiei filozofice. Scopul final al atacului este, firește, subminarea concepției sociologice a marxism-leninismului, concluziilor marxiste-leniniste privitoare la viața socială. Ura împotriva comunismului este suportul întregii construcții filozofice a neotomismului. Comunismului neotomiștii îi opun așa-zisa civilizație creștină, termen folosit pentru a prezenta, într-o formă amăgitoare, realitatea puțin atrăgătoare a lumii capitaliste. Opoziția dintre această civilizație și comunism este prezentată ca fiind opoziția dintre principiul binelui, altruismului, și principiul răului, egoismului. Lupta revoluționară a pro-

letariatului este considerată ca o încercare de a răsturna ordinea divină, prin pretenția de a construi paradisul în lumea pămîntească. Prin aceasta comunismul ar limita ființa umană, în fața căreia ar apărea numai îngustele perspective terestre, în locul tabloului feeric al fericirii cerești eterne, pe care i-o asigură credința religioasă. Atitudinea anticomunistă se prezintă, la apologeții neotomiști ai capitalismului, și sub forma ipocrită a criticii aparente a viciilor capitalismului, sub forma unei abile și primejdioase demagogii sociale, care formulează pretenția de a întemeia relațiile dintre muncitori și patroni pe principiile pretinsei fraternități creștine și de a urmări satisfacerea revendicărilor „raționale" ale proletariatului. Capitaliștii ar trebui să aibă față de muncitori sentimentele și grija unor frați întru Hristos, iar muncitorii ar trebui să nu uite că, prin voința divină, suferința este organic legată de destinul pămîntesc al omului și să consimtă a-și micșora pretențiile, acceptînd creștinește condiția lor socială. Bogăția și sărăcia sînt prezentate ca realități veșnice, izvorîte din voința lui d-zeu. Ar fi deci cutezanță din partea omului orice încercare de a schimba rînduiala eternă a divinității. Soluțiile preconizate de neotomiști pentru rezolvarea problemei sociale reprezintă un amalgam de formule confuze și reacționare din care nu lipsește reîntoarcerea la regimul medieval al breslelor și la alte rînduieli medievale, restabilirea puterii economice și politice a bisericii catolice și statornicirea dreptului ei de a se amesteca în conducerea statală. Această dominație a bisericii aliate cu burghezia monopolistă este prezentată sub numele înșelător de „democrație creștină", organizare de stat întemeiată, precum se pretinde, pe principiile evanghelice, constituind însăși expresia lor laică. Dezvăluind rolul reacționar al religiei în viața socială, Lenin a respins cu cea mai mare tărie orice încercare de a înnobila ideea de dumnezeu și de a-i atribui sensuri înalte și un conținut de esență superioară. El a arătat că această idee este strîns legată de asuprirea socială, de înrobirea omului, că ea a ajutat totdeauna la menținerea și adîncirea acestei înrobiri, că încercările de a o înfățișa într-o formă epurată, înfrumusețată prin artificii verbale nu constituie decît procedee rafinate de a justifica lanțurile care apasă pe omul muncitor. În perioada care a urmat înfrîngerii primei revoluții burghezo-democrate din Rusia (1905—1907), atacul reacționar al burghezo-moșierimii s-a folosit și de arma dezgustătoare a obscurantismului religios. Au fost puse la contribuție argumentele ruginite ale clericalismului. În aceste împrejurări, burghezo-moșierimea a răspîndit, prin pana apologeților ei, concepții pseudofilozofice, îmbibate de misticism. Intelectuali ca Lunacearski și Bogdanov, în timp ce se considerau marxiști, agitau formulele confuze și reacționare ale „zidirii de d-zeu" și „căutării de d-zeu", care constituiau abateri grave de la poziția științifică a filozofiei marxiste și conțineau concesii rușinoase făcute idealismului și religiei. Chiar și marele scriitor Maxim Gorki s-a lăsat, la un moment dat, influențat de aceste construcții, ajungînd să afirme că „dumnezeu reprezintă un complex de idei elaborate de trib, națiune, omenire, care trezesc și organizează simțul social, avînd drept scop legarea individului de societate, înfrînarea individualismului zoologic". Adresîndu-se lui Gorki prin două scrisori, din noiembrie și decembrie 1913, Lenin dezvăluie lipsa de consistență a acestei concepții greșite și esența ei reacționară. Precum subliniază el, din formularea lui Gorki lipsesc toate aspectele negative legate de ideea de d-zeu

(superstiţiile, prejudecăţile, consfinţirea ignoranţei şi abrutizării, iobăgiei şi monarhiei) şi, în locul acestor elemente reale ale conţinutului acestei noţiuni, se introduce o frază falsă, dulceagă despre aşa-zise idei care trezesc şi organizează simţul social. În fapt, a afirma aceasta înseamnă a prezenta lucrurile într-o lumină denaturată, a înfrumuseţa ideea de d-zeu, a ascunde rolul ei reacţionar. Este fundamental greşit să vedem în dumnezeu un complex de idei care determină trezirea şi organizarea simţului social. Dimpotrivă, ideea de dumnezeu îşi găseşte obîrşia în apăsarea naturii înconjurătoare şi a jugului de clasă care se exercită asupra omului, servind drept suport acestei apăsări, consacrînd-o şi slăbind reacţiunea celor apăsaţi, sub forma luptei de clasă. De aici rezultă că argumentele folosite pentru a apăra şi justifica noţiunea de dumnezeu, chiar dacă sînt folosite fără intenţie, duc în mod necesar la apărarea şi justificarea reacţiunii politice şi exploatării sociale. Lenin subliniază astfel caracterul antisocialist al oricărei construcţii religioase şi ne învaţă că orice încercare de a apropia concepţia comunistă despre lume, concepţia marxistă, de orice formă a religiei, este reacţionară şi echivalează cu o părăsire a poziţiei marxiste. Nu este de aceea surprinzător faptul că trădătorii marxismului din rîndurile social-democraţiei de dreapta din Austria au înscris în programul partidului, adoptat la Congresul din 1958, principiul perfectei compatibilităţi a socialismului cu creştinismul, ca religie a iubirii de aproape. Social-democraţii de dreapta din Republica Federală Germană au adoptat, în programul partidului, acelaşi punct de vedere.

Dar, precum se ştie, social-democraţia de dreapta a părăsit de mult principiile marxismului şi socialismul, despre care vorbesc reprezentanţii ei, n-are nimic comun cu aspiraţiile revoluţionare şi cu interesele proletariatului, fiind, în esenţă, ideologia trădării acestor aspiraţii şi interese, a adaptării la realitatea prezentă, capitalistă şi apărării capitalismului. Folosind religia ca armă de luptă ideologică împotriva comunismului, apărătorii burgheziei imperialiste invocă adesea argumentul fals al lipsei de principii morale de care învinuiesc pe comunişti, deducînd această pretinsă imoralitate din poziţia antireligioasă a comuniştilor, din ateismul lor. Această acuzaţie se întemeiază pe o concepţie lipsită de conţinut ştiinţific, privitoare la originea normelor morale, al căror fundament este considerat a fi voinţa divină, exprimată în dogmele religioase. În cuvîntarea rostită la al III-lea Congres general al Uniunii Tineretului Comunist din Rusia, Lenin a denunţat această construcţie falsă şi a arătat limpede temeiurile înaltei morale comuniste. Comuniştii resping orice legătură a normelor morale cu pretinsele porunci ale lui dumnezeu. Aceste norme nu pot fi concepute în afara noţiunii de omenesc şi în afara noţiunii de clasă. Morala proletariatului este indisolubil legată de poziţia lui şi de aspiraţiile lui revoluţionare, de necesităţile luptei împotriva burgheziei, pentru comunism. Ea serveşte proletariatului pentru desfiinţarea societăţii vechi, inumane, nedrepte şi opresive, pentru suprimarea exploatării şi pentru construirea societăţii noi, libere şi drepte, societăţii umane, comunsite. Tot ce slujeşte realizării acestui nobil şi măreţ scop este moral, iar ceea ce împiedică înfăptuirea acestui înalt ţel de dezrobire umană nu poate fi decît nedrept şi imoral. „Pentru un comunist — arată Lenin — toată morala constă în disciplina solidară şi în lupta de masă conştientă împotriva exploatatorilor. Noi nu credem

într-o morală veșnică și demascăm caracterul mincinos al diferitelor basme despre morală. Morala servește societății omenești pentru a se ridica mai sus, pentru a se elibera de exploatarea muncii. Morala sălbatică a burgheziei este expresia unei societăți în care domnește legea junglei, unei societăți împărțite în jefuitori și jefuiți, în stăpîni de robi și robi".

Dezvăluind spiritul retrograd al ideologiei religioase și legătura ei neîndoielnică cu interesele de clasă ale exploatatorilor, cărora le servește drept instrument de oprimare spirituală a maselor, Lenin a dezvoltat creator ideile lui Marx și Engels privitoare la temeiurile ateismului proletar și a fundamentat științific poziția partidului clasei muncitoare față de religie și biserică. El a subliniat cu cea mai deplină claritate și cu cea mai mare tărie opoziția ireductibilă dintre concepția științifică despre lume a proletariatului și orice formă sau varietate a construcțiilor religioase, arătînd că partidul marxist al clasei muncitoare se situează cu intransigență pe poziția științifică a ateismului, că el nu poate accepta nici un fel de compromis cu religia și luptă împotriva înșelării religioase. În același timp, cu o genială pătrundere dialectică a problemelor dezvoltării sociale, el a indicat căile și modalitățile acestei lupte în societatea capitalistă contemporană și mijloacele de combatere și eliminare a influenței ideologiei religioase care, în anumită măsură, continuă a se manifesta și după cucerirea puterii politice de către proletariat, în perioada de construire a societății noi, constituind, firește, un aspect negativ în activitatea de construcție. Care sînt elementele fundamentale ale poziției leniniste în această problemă? În primul loc, Lenin a făcut o distincție netă între poziția antireligioasă a ateismului mic-burghez și aceea a ateismului științific, consecvent al partidului proletar. Ateismul mic-burghez, atitudine superficială, întîlnită la unii reprezentanți ai intelectualității liberale burgheze, pornește de la ideea greșită că obscurantismul religios își are izvorul și explicația în ignoranța maselor populare și în înșelarea lor de către clerici și slujitorii bisericii. În consecință, formula preconizată de exponenții spiritului progresist mic-burghez, plini de mîndrie și de dispreț pentru oamenii din popor, pentru a combate influența religiei, se reduce, în cel mai bun caz, la recomandarea metodelor iluministe de culturalizare, de educare și instruire, prin răspîndirea cunoștințelor. Fără a subestima însemnătatea difuzării cunoștințelor științifice în masele largi populare, subliniind chiar valoarea acestei activități, Lenin a insistat însă asupra rădăcinilor sociale ale religiei și a arătat că o simplă propovăduire abstractă a ateismului nu va putea duce niciodată la eliberarea maselor muncitoare de influența profund dăunătoare a miturilor religioase. Pentru a îndepărta definitiv această înrîurire nefastă, este necesar să se desfășoare larg lupta revoluționară împotriva dominației capitaliste, împotriva exploatării, lupta pentru viitorul comunist. Sarcina luptei împotriva religiei nu se poate limita la folosirea cărților antireligioase, fiindcă nici o carte și nici o propagandă nu va putea lumina proletariatul, dacă el nu va fi luminat de lupta lui proprie împotriva asupririi capitaliste și întunericului care este legat de această asuprire. Lupta marxismului împotriva religiei nu se poate opri la culturalismul mic-burghez, mărginit și superficial. Această luptă trebuie să se desfășoare în strînsă conexiune cu practica concretă a mișcării de clasă îndreptate spre lichidarea terenului social în care își împlîntă rădăcinile ideologia religioasă. Eliberarea de sub

apăsarea prejudecăților religioase nu poate fi decît fructul luptei organizate, unite, conștiente a maselor copleșite de muncă silnică împotriva forțelor tenebroase ale capitalului. De aici rezultă că lupta împotriva religiei nu poate ocupa, în lupta generală a proletariatului și partidului său, primul loc. Ea trebuie să fie subordonată, ca sarcină secundară, sarcinii principale, esențiale, aceea a lichidării revoluționare a societății capitaliste și apoi a construirii comunismului. În focul acestei lupte, oamenii muncii învață a-și cunoaște propriile lor forțe și a înțelege zădărnicia și falsitatea formulelor religioase. Lupta ideologică împotriva religiei trebuie să fie subordonată luptei economice și politice împotriva dominației burgheze, pentru comunism. Lenin a respins obiecțiile neîntemeiate ale acelora care, din lipsa unei adevărate înțelegeri a procesului dialectic, vedeau în această subordonare o contradicție fără ieșire. El a arătat că este aici o contradicție dialectică a vieții reale și că a statornici un hotar absolut între propovăduirea teoretică a ateismului și lupta de clasă a proletariatului înseamnă a despărți lucruri indisolubil legate în realitate. Ar fi o greșeală gravă, profund primejdioasă pentru progresul social, divizarea proletarilor, în luptele lor economice și politice, în necredincioși și credincioși, respingerea unității în luptă a celor atei cu cei credincioși încă. Succesul luptei politice și economice asigură de o mie de ori mai bine și mai repede victoria poziției ateiste decît propaganda abstractă a ateismului și poziția rigidă a divizării după criteriul credinței religioase. În zilele noastre, partidele comuniste și muncitorești din țările capitaliste (Italia, Republica Federală Germană etc.), în care pături însemnate ale muncitorimii se găsesc încă sub influența religiei și bisericii (mai ales sub influența bisericii catolice) și organizațiilor muncitorești de coloratură religioasă (sindicatele catolice, de pildă), se orientează după indicațiile leniniste, pentru a organiza lupta unită împotriva capitalului și a dejuca uneltirile reacțiunii imperialiste, încercările ei de a diviza lupta proletară, prin folosirea prejudecăților religioase. Lenin a învățat partidele comuniste să respingă atitudinea anarhistă față de religie, atitudinea luptei cu orice preț, a luptei necruțătoare, în orice împrejurări, împotriva credinței și să se situeze, în activitatea lor antireligioasă, pe pozițiile luptei de clasă, necesităților ei concrete și dezvoltării ei continue. Formula leninistă este ostilă atît revoluționarismului fals, anarhist, cît și mentalității filistine a intelectualului mic-burghez, capabil de orice compromis și dispus să uite cu totul de lupta de clasă, de dragul intereselor și calculelor meschine. Lenin a explicat adevărata semnificație a formulei socialiste, după care religia trebuie considerată ca o chestiune particulară. Se știe că acest punct de vedere, formulat în programul de la Erfurt al social-democrației germane (1891), a fost folosit, într-o interpretare falsă, tendențioasă, antimarxistă, de elementele oportuniste și revizioniste din Germania și din alte țări, a căror atitudine de indiferență totală față de religie constituie, în esență, o abandonare a filozofiei marxiste, a materialismului dialectic, temelia ateismului militant proletar și poziției de intransigență principială a partidului clasei muncitoare în raport cu religia, sub toate formele ei. Lenin s-a ridicat cu hotărîre împotriva acestei denaturări oportuniste, combătute, de altfel, de Engels însuși, în ultimul deceniu al veacului trecut, într-o declarație, prin care preciza că, pentru socialiști, religia constituie o chestiune privată numai în raport cu statul, nu și în

raport cu marxismul, cu partidul clasei muncitoare. Aceasta este și formula leninistă din care Lenin a făcut principiul de bază în domeniul luptei antireligioase a partidului proletar. Declararea religiei ca o chestiune particulară în raport cu statul burghez contemporan corespunde cerinței democratice de despărțire a bisericii de stat și a școlii de biserică, de asigurare a unei libertăți de conștiință neîngrădite și de egală îndrituire, în acest domeniu, a tuturor cetățenilor, 'indiferent de apartenența lor religioasă. În virtutea acestei cerințe, trebuie să se pună capăt legăturilor statului burghez cu organizațiile religioase, iar școala trebuie să devină laică, liberă de orice influență clericală. Lupta pentru realizarea acestui deziderat democratic este de ascuțită actualitate în țările burgheze. Se știe că statele capitaliste contemporane sprijină pe toate căile biserica și organizațiile religioase, că, pentru a adormi conștiința maselor cu rachiul spiritual al misticismului, se cheltuiesc sume foarte mari din bugetele acestor state. În multe țări capitaliste biserica exercită încă un adevărat drept de tutelă asupra învățămîntului, asupra educaței și instrucției copiilor și tineretului. În veacul nostru, în care știința a înregistrat și înregistrează succese excepționale, în multe țări capitaliste școala tutelată, direct sau indirect, de organizațiile bisericești, întreține întunericul religios și împiedică răspîndirea adevărurilor științifice. În școlile din Statele Unite, din Italia, Germania Federală, Spania și din alte țări capitaliste, influența religiei și a clerului apasă greu asupra educației și instrucției tineretului. În Franța de astăzi, clasa muncitoare și intelectualitatea progresistă s-au împotrivit cu tărie, pentru a împiedica guvernul reacționar să restabilească privilegiile bisericii catolice în domeniul învățămîntului și să reclericalizeze școala. Religia nu poate însă, în nici un caz, să fie privită ca o chestiune praticulară în raport cu partidul clasei muncitoare. Prin esența lui, partidul respinge orice manifestare a prejudecăților religioase. Credințele și superstițiile întreținute de biserică sînt expresia tipică a ignoranței și obscurantismului, a spiritului retrograd și reacționar, față de care partidul revoluționar al proletariatului nu poate rămîne indiferent. Partidul proletar este o uniune a luptătorilor conștienți, a luptătorilor de avangardă, pentru eliberarea clasei muncitoare. De aceea el educă pe membrii săi, în mod ferm și consecvent, în spiritul concepției științifice despre lume, în spiritul materialismului dialectic și ateismului. El explică membrilor săi esența socială a religiei, rădăcinile ei de clasă, legătura ei cu asuprirea și exploatarea socială. Partidul marxist nu face și nu va face niciodată nici o tranzacție cu religia și biserica, aliați ai opresorilor, unelte ale înrobitorilor poporului. Rezultă oare de aici că partidul proletar primește în rîndurile lui numai oameni liberi de credință religioasă, numai atei convinși? Este oare lupta împotriva religiei în manieră obligatorie o prevedere programatică a partidelor comuniste și reprezintă oare poziția ateistă o cerință statutară pentru primirea oamenilor muncii în rîndurile partidului? Lenin a dat la aceste întrebări un răspuns clar, științific, în spiritul dialecticii marxiste. A refuza intrarea în partid muncitorilor care, pentru considerente de ordin obiectiv, se mai găsesc sub influența credințelor religioase, ar însemna să facem abstracție de situația reală, de faptul că în societatea capitalistă, în mod necesar, mase largi de oameni, oprimați de capital, rămîn sub influența religiei, ar însemna să uităm că mizeria religioasă constituie produsul și reflectarea mizeriei eco-

nomice, să uităm însăși esența învățăturii marxiste privitoare la combaterea religiei, necesitatea de a subordona sarcina luptei antireligioase sarcinii principale a luptei pentru răsturnarea orînduirii capitaliste, pentru construirea societății comuniste. Este o poziție lipsită de orice logică să se fărămițeze și să se slăbească, printr-o atitudine rigidă, sterilă, lupta proletară și să se împiedice activitatea în rîndurile partidului a unor muncitori încă influențați de religie, care, prin participarea lor la desfășurarea luptei de clasă, sub îndrumarea partidului, se vor elibera, fără îndoială, de prejudecățile religioase. Dușmanii marxismului sau cei care ignorează adevărata lui esență științifică pot vedea în această atitudine o manifestare a șovăielii sau o poziție oscilantă, concesivă, determinată de dorința de a cîștiga aderenți. În realitate, este vorba de o poziție strict principială, în acord perfect cu substanța însăși a concepției proletare despre lume. Partidele comuniste și muncitorești din țările capitaliste se călăuzesc, în activitatea lor, după această indicație leninistă. Conducînd lupta proletariatului împotriva dominației capitaliste, ele nu uită cuvintele lui Lenin care ne învață că „unitatea acestei lupte cu adevărat revoluționare a clasei asuprite, pentru crearea raiului pe pămînt, este mai importantă decît unitatea de păreri a proletarilor cu privire la raiul din cer". În prezent burghezia imperialistă folosește larg propaganda religioasă, în forme din ce în ce mai rafinate și mai periculoase. Ea întreține fanatismul religios, pentru a dezbina și slăbi lupta proletară. Partidele marxist-leniniste ale clasei muncitoare opun cu fermitate și consecvență propagandei obscurantiste burgheze concepția științifică despre lume a proletariatului și ideea solidarității și unității muncitorești necesare în lupta împotriva capitalismului. Ele nu uită nici un moment să subordoneze sarcina secundară a luptei antireligioase celei esențiale, hotărîtoare. Fermitatea leninistă față de manifestările de orice fel ale ideologiei religioase, față de încercările de a găsi puncte de contact între religie și învățătura materialistă, științifică a marxismului, s-a manifestat totdeauna cu cea mai mare consecvență. Este suficient să amintim intransigența cu care Lenin a demascat și respins construcțiile false și reacționare, arătate mai sus, ale așa-zișilor „ziditori de dumnezeu" și „căutători de dumnezeu", curente filozofico-religioase care au apărut în Rusia țaristă în perioada ce a urmat înfrîngerii primei revoluții burghezo-democratice (1905—1907), ca expresie a spiritului reacționar și descompunerii ideologice a burghezo-moșierimii ruse. Ele și-au găsit aderenți în rîndurile intelectualității burgheze și au fost îmbrățișate și de elemente oportuniste și revizioniste din sînul mișcării muncitorești. Scopul urmărit de aceștia era, după propria lor declarație, crearea unei religii noi, compatibile cu progresul social. „Ziditorii de dumnezeu" încercau să realizeze o pretinsă sinteză a religiei și socialismului și să elaboreze o așa-zisă „religie socialistă". Construcțiile reacționare ale lui Bogdanov și Lunacearski, formula absurdă a acestuia din urmă, după care socialismul ar fi un ateism religios, s-au lovit de cea mai hotărîtă ripostă din partea lui Lenin și a bolșevicilor. Lenin a arătat caracterul iluzoriu al acestor încercări și al oricăror tentative de a îmbina socialismul cu religia. Lucrarea lui Lenin „*Materialism și empiriocriticism*" este străbătută în întregime de critica cea mai ascuțită a idealismului și religiei, constituind o profundă și elocventă denunțare a legăturii intime dintre idealism și fideism, dintre filozofia idealistă și teologie.

Cucerirea puterii politice de către proletariat și instituirea dictaturii proletare deschide calea lichidării definitive a concepțiilor religioase și îndepărtării religiei și influențelor ei din viața societății. Dispariția religiei este legată de înlăturarea rădăcinilor ei de clasă, în procesul construcției societății comuniste. Prejudecățile religioase nu pot fi îndepărtate cu totul, prin simpla instituire a puterii proletare, într-o perioadă istorică foarte scurtă. Precum se știe, religia este cea mai conservatoare formă ideologică, iar în perioada de trecere de la capitalism la socialism, atîta timp cît clasele exploatatoare n-au fost definitiv lichidate, ea mai dispune și de un teren de clasă favorabil. În societatea socialistă și în perioada de trecere treptată la comunism, concepțiile religioase mai continuă a exercita o oarecare înrîurire asupra unora dintre membrii societății, menținîndu-se în virtutea tradiției, inerției, ca un vestigiu al orînduirii anterioare, ca o rămășiță a capitalismului în conștiința unora dintre oameni. În procesul neîntrerupt al construcției socialismului și comunismului, pe temeiul victoriilor cîștigate de oamenii muncii în lupta lor pentru viața nouă, se îngustează mereu terenul pe care se mai mențin credințele religioase, tot mai mulți oameni se eliberează definitiv de apăsarea superstițiilor și misticismului. Această desfășurare a lucrurilor este caracteristică Uniunii Sovietice și celorlalte țări socialiste. Prin statornicirea economiei socialiste planificate, prin lichidarea claselor exploatatoare și a exploatării omului de către om, rădăcinile sociale ale religiei sînt smulse și se creează posibilitatea îndepărtării definitive și totale a oricărei manifestări a ideologiei religioase, a tuturor resturilor de superstiții și misticism. Care este atitudinea partidului clasei muncitoare față de religie, în perioada care desparte capitalismul de comunism? Ea este în totul corespunzătoare principiilor leniniste, principiilor ateismului științific. Instituirea dictaturii proletariatului creează și terenul celei mai cuprinzătoare înfăptuiri a libertății de conștiință. Spre deosebire de statul capitalist, care practică o politică de discriminare religioasă și de învrăjbire a diferitelor culte și credințe, o politică de favorizare a unor religii și de persecutare sau interzicere a altora, statul socialist îngăduie tuturor cetățenilor, care au încă credință religioasă, să-și exercite nestingherit credința și suprimă orice privilegii ale unui cult religios sau altuia, asigurînd tuturor credințelor și cultelor deplină libertate și deplină egalitate. Constituțiile și legile statelor socialiste garantează tuturor cetățenilor libertatea conștiinței. Statul dictaturii proletare respinge practica oricăror măsuri administrative de constrîngere, îndreptate împotriva celor care cred, pentru a-i determina să renunțe la credință, întrucît asemenea metode duc la rezultate contrarii celor dorite, cauzînd totdeauna o creștere și o întărire a credințelor religioase și misticismului. În cunoscutul său articol *„Cu privire la atitudinea partidului muncitoresc față de religie“*, Lenin se referă la condamnarea de către Engels a atitudinii de război deschis declarat religiei, prin impunerea forțată a ateismului. Se știe că Engels a blamat cu severitate atitudinea extremistă, anarhistă a blanquiștilor, care aveau pretenția absurdă de a lichida religia printr-un decret. El a arătat că o asemenea metodă de combatere brutală a credinței religioase nu poate decît s-o întărească și să îngreuieze considerabil înlăturarea misticismului. „Singurul serviciu — spune Engels — care i se mai poate face astăzi lui dumnezeu, este acela de a declara ateismul o dogmă obligatorie“. Se știe că

duşmanii socialismului, apărătorii burgheziei imperialiste, folosesc, în propaganda lor plină de ură, şi argumentul mincinos al pretinsei asupriri a religiei şi bisericii în ţările socialiste. Realitatea evidentă se însărcinează să dea acestei afirmaţii calomnioase cea mai hotărîtoare replică. Această realitate este aceea a libertăţii de conştiinţă neîngrădite şi garantate de lege. Garantînd libertatea credinţei religioase, statul socialist proclamă şi asigură, în acelaşi timp, libertatea propagandei antireligioase, ateiste şi organizează larg răspîndirea cunoştinţelor ştiinţifice, pentru a realiza emanciparea spirituală deplină a tuturor oamenilor muncii. Socialismul înfăptuieşte despărţirea şcolii de biserică, eliberarea ei de sub tutela religiei, construind un sistem de învăţămînt ştiinţific, întemeiat pe concepţia ştiinţifică despre lume a materialismului dialectic. Statul socialist organizează o vastă operă de culturalizare a maselor, prin larga difuzare a cunoştinţelor ştiinţifice în rîndurile oamenilor muncii. În ţara noastră, „Societatea pentru răspîndirea ştiinţei şi culturii", folosind vasta experienţă a „Societăţii Unionale pentru răspîndirea cunoştinţelor politice şi ştiinţifice", din Uniunea Sovietică, desfăşoară o intensă activitate de ridicare culturală şi educaţie ştiinţifică prin lecţii, conferinţe şi prin publicaţii de popularizare accesibile maselor şi obţine rezultate bune, în direcţia combaterii prejudecăţilor religioase şi superstiţiilor. Propaganda ateistă ocupă un loc important în cadrul activităţii de culturalizare organizate şi conduse de statul socialist. Lenin a subliniat însemnătatea şi necesitatea acestei propagande şi a dat indicaţii preţioase cu privire la conţinutul şi liniile ei esenţiale şi cu privire la modalităţile şi căile ei de realizare. El a stăruit asupra necesităţii de a desfăşura lupta antireligoasă cu cea mai mare atenţie pentru sentimentele credincioşilor, a căror jignire poate determina o sporire a religiozităţii. Propaganda ateistă trebuie să fie strîns legată de problemele fundamentale ale dezvoltării economice, politice şi culturale, ea trebuie să fie parte integrantă a luptei pentru socialism şi comunism, pentru ridicarea continuă a nivelului de viaţă material şi spirituală a oamenilor muncii, în indisolubilă conexiune cu succesele lor neîntrerupte pe drumul construirii societăţii noi. Pentru tratarea problemelor propagandei ateiste, o deosebită importanţă prezintă articolul lui L e n i n *„Despre însemnătatea materialismului militant"*, scris în anul 1922, pentru revista «Sub steagul marxismului». Ideile profunde conţinute în acest articol şi-au păstrat în întregime actualitatea, constituind un îndreptar foarte valoros în activitatea de combatere a misticismului, de promovare a spiritului ştiinţific, materialist, ateist. Precum arată Lenin, succesul în această activitate depinde în primul loc de atitudinea de intransigenţă faţă de ideologia burgheză, faţă de toate curentele şi variantele filozofiei idealiste, faţă de toate tentativele de a strecura, sub forma epurată a filozofiei idealiste, religia şi clericalismul. Demascarea curajoasă şi consecventă a „lacheilor diplomaţi ai clericalismului" reprezintă o sarcină primordială a tuturor luptătorilor pentru ştiinţă şi materialism. Generalizarea filozofică a marilor descoperiri ştiinţifice ale epocii contemporane, de pe poziţiile materialismului dialectic, demascarea şi critica temeinică, materialistă a construcţiilor filozofice idealiste, care denaturează semnificaţia marilor sinteze ştiinţifice ale veacului nostru, pentru a le pune în serviciul fideismului, trebuie să constituie de asemenea preocupări esenţiale, pe linia materialismului militant. Însemnătatea indicaţiei leniniste apare deosebit

de limpede în condițiile uriașelor realizări științifice din ultima vreme. Progresele științelor confirmă, la fiecare pas, materialismul și infirmă pozițiile false ale idealismului și religiei. Pătrunderea tot mai profundă a cunoașterii științifice în universul atomic a determinat schimbări uriașe în domeniul științei și tehnicii. Geniul omului a reușit să elibereze, prin dezagregarea nucleului atomic, o energie uriașă, deschizînd astfel perspective imense progresului tehnic. Știința modernă îngăduie omului să învingă gravitația pămîntului. Sateliții artificiali ai pămîntului și soarelui se mișcă pe orbitele lor, pe întinderile nesfîrșite ale spațiului universal. În fruntea științei și tehnicii mondiale pășește marea Uniune Sovietică, țara lui Lenin și a constructorilor comunismului, ai cărei savanți eminenți uimesc omenirea prin realizările lor excepționale. Rachetele sovietice au trimis steagul marii țări a socialismului în lună, a cărei parte invizibilă a fost fotografiată și descrisă de oamenii de știință sovietici. Știința și tehnica sovietică a trimis în cosmos o adevărată navă și a reușit să readucă pe pămînt ființele vii, animale și plante, care se găseau în ea. Experimentele realizate cu aparatura complexă de care dispune tehnica modernă au permis largi generalizări teoretice, închegarea unor concepții și teorii care au revoluționat cunoașterea științifică. Știința veacului nostru a elaborat sinteze teoretice vaste și profunde, cum sînt teoria relativității și teoria cuantelor. Aceste realizări mărețe ale gîndirii teoretice au deschis, la rîndul lor, drumuri noi progresului tehnic și, prin aceasta, dezvoltării forțelor de producție și vieții sociale în genere. Succesele gigantice ale științei și tehnicii constituie cea mai elocventă mărturie a adevărului tezelor filozofiei marxist-leniniste, în care își găsesc reflectarea justă legile cele mai generale ale dezvoltării lumii materiale. Aceste succese sînt arme puternice ale propagandei ateiste. Pentru obținerea celor mai bune rezultate în lupta împotriva idealismului și religiei, Lenin consideră necesară asocierea savanților comuniști cu toți savanții cu orientare materialistă, care trebuie să fie atrași și ajutați să-și aducă aportul prețios la opera de apărare a materialismului și științei. În lucrarea sa „*Materialism și empiriocriticism*", L e n i n subliniază faptul că cei mai mulți naturaliști, dacă nu s-au ridicat pe pozițiile dialecticii materialiste, se situează totuși pe terenul materialismului istorico-naturalist, prin care el înțelege „convingerea instinctivă, neajunsă la conștiință, difuză, intuitivă din punct de vedere filozofic, a zdrobitoarei majorități a naturaliștilor asupra realității obiective a lumii exterioare, care e reflectată de conștiința noastră". Pentru afirmarea nestînjenită a materialismului și științei, pentru înfrîngerea definitivă a concepțiilor false, idealiste și a religiei, această poziție, deși utilă și prețioasă, nu este suficientă. Pentru a atinge acest scop, este necesară ridicarea naturaliștilor pînă la însușirea conștientă și fermă a dialecticii materialiste. Da fapt, așa cum arată Lenin, acest proces se petrece în realitate, deși el nu se desfășoară fără oscilări, piedici și greutăți.

Lenin a atribuit o foarte mare însemnătate literaturii ateiste și a dat îndrumări prețioase, privitoare la conținutul, folosirea și răspîndirea ei. În legătură cu aceasta, el a insistat asupra necesității de a traduce și publica lucrările cele mai valoroase, de a folosi elementele valabile din lucrările nemarxiste de propagandă ateistă. Este interesant să menționăm că el, ca și Engels, atrage atenția asupra scrierilor ateiste ale gînditorilor materialiști francezi din secolul al XVIII-lea, exponenți ai burgheziei revoluționare, și

consideră că aceste lucrări, scrise cu talent și pătrunse de un viguros spirit combativ, deși depășite, în multe privințe, de progresele ulterioare ale științei, ar putea fi încă utilizate pentru combaterea religiei și răspîndirea ateismului în masele largi, dacă ar fi completate cu note și explicații referitoare la datele noi ale criticii științifice. Pentru a se obține rezultatele urmărite, literatura ateistă trebuie să fie prezentată într-o formă atrăgătoare. Ea trebuie să ofere cititorilor un material bogat de fapte variate și interesante, din cele mai diferite domenii, să le trezească și să le întrețină viu interesul, prin caracterul ei concret, prin legătura vie cu realitatea, cu viața, prin evitarea demonstrațiilor abstracte, parafrazărilor seci, neilustrate de fapte, ale tezelor marxiste. Pentru a-și deschide drum spre mințile și inimile cititorilor, autorii publicațiilor ateiste trebuie să țină seama, în cea mai largă măsură, de deosebirile concrete dintre aceia cărora li se adresează, de deosebirile de confesiune religioasă, de naționalitate, de vîrstă, de ocupație, de nivel cultural. O propagandă generală, care face abstracție de condițiile și situațiile concrete, se dovedește cu totul inoperantă, incapabilă să atragă și să convingă.

Lupta pentru emanciparea spirituală definitivă și integrală a omenirii este parte integrantă a luptei pentru victoria comunismului. În zilele noastre, această victorie nu mai constituie un ideal îndepărtat, proiectat într-un viitor imprecis. Înfăptuirea ei va fi rezultatul dezvoltării istorice din primele decenii următoare.

Pentru toate țările lagărului socialist trecerea la comunism reprezintă o chestiune a viitorului apropiat.

Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Romîn a marcat un moment de mare însemnătate istorică pentru țara noastră, acela al victoriei socialismului și al trecerii în noua etapă, a desăvîrșirii construcției socialiste. Realizarea sarcinilor planului economic de șase ani și a prevederilor programului economic de perspectivă va crea premisele construirii treptate a bazei tehnico-materiale a comunismului și trecerii treptate la comunism. În aceste condiții, sporește considerabil însemnătatea educației comuniste a oamenilor muncii, menite să asigure formarea profilului intelectual și moral al oamenilor noi, al viitorilor cetățeni ai societății comuniste. Propaganda ateistă reprezintă un aspect de deosebită importanță al procesului de educație comunistă, de făurire a conștiinței înalte a omului societății viitoare, stăpîn deplin al forțelor naturii și al propriului său destin. Pentru atingerea țelurilor ei, lucrările lui Lenin privitoare la esența ideologiei religioase, la temeiurile ateismului științific, la căile de combatere a influențelor religiei și de răspîndire și întărire a concepției materialiste, ateiste despre lume, constituie o armă teoretică și practică excepțional de valoroasă, o călăuză sigură a luptătorilor pentru viitorul comunist.

ОБОСНОВАНИЕ НАУЧНОГО АТЕИЗМА В ТРУДАХ В. И. ЛЕНИНА

Краткое содержание

После краткого обзора марксистско-ленинского воззрения на религию и её гносеологические и социальные корни, автор выявляет выдающийся вклад В. И. Ленина в разработку этого вопроса, ленинские принципы научного атеизма. В данной работе указываются главные моменты борьбы В. И. Ленина против религиозной идеологии, реакционное содержание которой он вскрыл, разоблачая роль этой идеологии как орудия духовного угнетения народных масс.

Проводя этот анализ, автор выявляет основные черты марксистско-ленинской политики Коммунистических партий по отношению к религии и церкви. Он подчёркивает необходимость следовать указаниям В. И. Ленина для того, чтобы атеистическая пропаганда носила поистине научный характер и, способствуя устранению всяческого влияния религиозной идеологии, обеспечила бы победу материализма и науки.

LES PRINCIPES FONDAMENTAUX DE L'ATHÉISME SCIENTIFIQUE EXPOSÉS DANS LES OEUVRES DE LÉNINE

Résumé

Après avoir brièvement exposé la conception marxiste de la religion, de ses racines sociales et gnoséologiques, l'auteur met en lumière la contribution remarquable de Lénine au développement de cette conception, les principes léninistes de l'athéisme scientifique. Dans l'ouvrage sont présentés les moments essentiels de la lutte de Lénine contre l'idéologie religieuse, dont il a dévoilé l'essence réactionnaire et dénoncé le rôle d'instrument d'oppression spirituelle des masses. Par cette analyse l'auteur fait ressortir les traits fondamentaux de la politique léniniste des partis communistes envers la religion et l'église et conclut à la nécessité de suivre les indications de Lénine, pour imprimer à la propagande athéiste un caractère vraiment scientifique, pour éliminer définitivement l'influence des préjugés religieux et assurer la victoire du matérialisme et de la science.